

Alfons Esteve & Francesc Esteve, *Igualtat lingüística. Capgirar el desús i la subordinació*, Benicarló, Onada, 2019, 172 p., ISBN: 978-84-17638-31-3.

En el seu article «Vint-i-cinc anys de Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. Un futur incert per a la llengua», publicat l'any 2008, el sociolingüista Miquel Àngel Pradilla advertia, basant-se en l'anàlisi de diversos indicadors sociolingüístics, que el valencià es trobava immers en una «crisi greu en el seu ecosistema comunicatiu» i atribuïa el «declivi alarmant» en el coneixement i l'ús del valencià i la contracció significativa de la matriu de trets valoratius associada a la llengua als processos d'«infraplanificació lingüística» i «contraplanificació lingüística» impulsats, respectivament, pels governs del PSPV-PSOE (1983-1995) i del PP (1995-2008) d'ençà de l'entrada en vigor, l'any 1983, de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV). Segons Pradilla, el procés de substitució lingüística al País Valencià avançava de manera implacable perquè la LUEV no havia aconseguit impulsar la llengua en tres àmbits cabdals per al futur: el model educatiu, que en aquell moment no escolaritzava en català ni un de cada quatre estudiants; la funció pública, a la qual es podia continuar accedint sense cap mena de requisit lingüístic, i les comarques de predomini lingüístic castellà, la població de les quals continuava vivint segregada lingüísticament de la resta del país.

La publicació, una dècada després del treball de Pradilla, del llibre *Igualtat lingüística. Capgirar el desús i la subordinació* posa de manifest que el fracàs de la política lingüística valenciana per revertir el procés de substitució de la llengua al País Valencià no és degut només a la manca de voluntat política dels successius governs de la Generalitat per desplegar la LUEV, sinó també a la mateixa naturalesa d'aquesta llei, que per als autors «no arriba a ser de normalització lingüística», ja que «és només un catàleg de bones intencions que no obliga a res». Davant d'aquesta constatació, els germans Alfons i Francesc Esteve —licenciats, respectivament, en Dret i Filologia Catalana i amb una àmplia trajectòria en l'àmbit de la política lingüística universitària— eleven al conjunt de la societat valenciana una proposta que en l'actual context d'emergència

sociolingüística no s'entendria que no es tingué en compte: la derogació immediata de la LUEV —que renunciem, amb arguments sòlids, a reformar— i la seva substitució per una llei d'igualtat lingüística que permeti avançar cap a la plena equiparació de drets lingüístics de tots els valencians. Amb l'objectiu de convèncer la societat i la classe política valencianes de la necessitat d'aprovar aquesta norma, els autors basteixen un argumentari al voltant de quatre idees clau: en primer lloc, als capítols 1 i 2 argumenten que no val la pena esmerçar esforços a desplegar o reformar una llei que en trenta-cinc anys d'aplicació s'ha demostrat ineficaç per normalitzar socialment la llengua en els dos àmbits principals en què es proposa d'incidir: l'ensenyament i l'administració pública. En segon lloc, i com a conseqüència d'això, als capítols 3, 4 i 5 els autors justifiquen la seva aposta per una nova llei d'igualtat lingüística que substitueixi la LUEV: en defensen la denominació —inspirada en la llei valenciana d'igualtat de les persones LGTBI—, enumeren les característiques del nou marc legal i detallen quins haurien de ser els àmbits d'actuació de la Generalitat en matèria de política lingüística —la majoria dels quals ni tan sols s'esmenten a la LUEV. En tercer lloc, al capítol 6 els autors defensen que fins a dia d'avui la capacitat reglamentària dels municipis en l'àmbit de la política lingüística ha estat incomprendiblement poc explotada, malgrat que es tracta d'agents normalitzadors fonamentals per impulsar i garantir la igualtat de drets lingüístics dels ciutadans; per això proposen que totes les administracions locals del País Valencià, i en especial les de la zona valencianoparlant, aprovin reglaments d'igualtat que regulin els usos lingüístics en tots aquells àmbits que són de competència municipal. Finalment, al capítol 7 els autors presenten un exemple de política d'igualtat lingüística reeixida: la que es va començar a impulsar l'any 2012 a la Universitat de València —on els autors treballen com a cap tècnic i cap de l'Àrea de Recursos Lingüístics del Servei de Política Lingüística— i que en pocs anys ha permès incrementar substancialment la presència del valencià com a llengua de docència als estudis de grau.

Sens dubte, però, el més interessant de l'obra dels germans Esteve és que tot aquest argumentari no es descabdella pensant en l'elaboració futura d'una hipotètica llei d'igualtat lingüística valenciana, sinó a partir de l'articulat d'un esborrany d'aquesta llei que els mateixos autors han redactat i que inclouen, per tal de sotmetre'l a la consideració del conjunt de la societat, en forma d'annex al final del llibre. A aquest esborrany, els autors hi afegeixen un segon document tant o més necessari que l'anterior: un reglament municipal d'igualtat lingüística per a les administracions locals, concebut com un document-marc que es posa a disposició dels municipis perquè puguin adaptar-lo a les seves especificitats sense dificultats de tipus tècnic o pressupostari, i que de retruc serveixi per homogeneïtzar els reglaments municipals de la zona de predomini

lingüístic valencià. És poc probable, vista la cautela amb què han actuat fins ara els poders públics en matèria de política lingüística, que la publicació d'aquests dos documents generi gaires adhesions explícites al canvi de rumb que proposen els autors; no s'entendria, però, que els garants dels drets lingüístics dels ciutadans no se sentissin com a mínim interpel·lats per un treball que, lluny d'especular, demostra amb fets i amb dades que la LUEV «no permet avançar ni un pam en la igualtat lingüística».

Ara bé, ¿realment es pot atribuir a la LUEV —i al desplegament limitat que n'han fet els governs valencians entre els anys 1983 i 2015— la profunda davallada que ha patit la vitalitat de la llengua en les últimes dècades? Segons Alfons i Francesc Esteve, no hi ha cap dubte que el fet que la situació del català al País Valencià no sigui homologable a la situació actual de la llengua a Catalunya o a les Illes Balears té a veure directament amb la tebior del marc normatiu valencià. D'entrada, argumenten els autors, perquè amb la LUEV els valencians van renunciar a dotar-se d'una veritable llei de normalització lingüística —a diferència d'altres territoris amb llengua pròpia com Catalunya, les Illes Balears, Euskadi o Galícia— i van optar per una regulació molt més conservadora, similar a l'anomenada llei «del vascuence» que es va aprovar tres anys més tard a Navarra: en efecte, com la llei navarresa, la LUEV és una norma de caire conservacionista, no enfocada a promoure una revitalització de la llengua, motiu pel qual es limita a despenalitzar el valencià i a enumerar aquells àmbits en què «pot utilitzar-se», però sense fixar cap dels deures o les obligacions que han de garantir el respecte pels drets lingüístics que promulga. D'altra banda, la LUEV, com la llei navarresa, estableix una zonificació del territori en funció del predomini lingüístic històric —tal com marca l'Estatut d'Autonomia de l'any 1982— que, per als autors, «ha resultat nefasta per a l'ús del valencià», perquè la manca de competència lingüística en valencià dels habitants de la zona castellanoparlant ha estat la raó adduïda pels tribunals per impedir que la llengua catalana es pugui utilitzar de manera preferent en àmbits com el de l'administració pública. De fet, els autors critiquen que sigui la mateixa LUEV la que, per mitjà del seu article 24, permeti que els escolars de la zona de predomini lingüístic castellà s'eximeixin d'estudiar l'assignatura de valencià si així ho demanen. Finalment, tant la llei navarresa com la LUEV opten per renunciar sistemàticament al glotònim general de la llengua i utilitzen denominacions que, en el cas valencià, coincideixen perillosament amb les que el blaverisme ha esgrimit sovint per legitimar el seu discurs secessionista.

L'esmena dels autors a la LUEV és, com es dedueix, total. Pel que fa a l'ús, es fan ressò d'un estudi del Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana segons el qual el percentatge de valencians que afirmen saber parlar valencià hauria davallat del 61,1% el 1992 al 50,9% el 2015. Com s'observa, l'anàlisi

demolingüística és un dels punts més febles del treball dels germans Esteve, perquè vinculen el «retrocés general [...] constant i profund» que segons ells ha patit l'ús del valencià —un retrocés atestat per múltiples estudis— a dades sobre el coneixement de la llengua, i no pas a dades sobre la llengua d'ús habitual de la població.

Pel que fa a l'ensenyament —el segon gran àmbit d'actuació de la LUEV—, el fracàs de l'aplicació de la llei és notori, ja que l'any 2016 només un 30% dels estudiants preuniversitaris estaven escolaritzats en valencià —molt a prop, doncs, de les xifres que proporcionava Pradilla una dècada enrere. En aquest sentit, els autors destaquen com a fet significatiu que el govern del Botànic hagi hagut d'impulsar la Llei 4/2018, coneguda com a «llei del plurilingüisme», per garantir un percentatge mínim del 25% d'assignatures en valencià a les escoles del país. Que el govern hagi hagut d'aprovar una nova llei —a la qual cal sumar el Decret 61/2017, pel qual es regulen els usos lingüístics a l'Administració de la Generalitat Valenciana— per impulsar la llengua en el principal àmbit d'actuació de la LUEV és una prova prou evident, a parer dels autors, que aquesta ha esdevingut una eina ineficaç per avançar cap a un horitzó de normalitat social del valencià:

És evident, doncs, que la LUEV no ha aconseguit cap canvi substancial en els punts clau per a la vitalitat lingüística. No n'ha augmentat l'ús, ni públic ni privat. Més aviat al contrari: ha permès caigudes dràstiques almenys des de la dècada dels anys noranta del segle xx. No ha fet del valencià la llengua general i vehicular de l'ensenyament. De fet, ni tan sols ha aconseguit arribar ni a un terç de tot l'ensenyament preuniversitari, amb desequilibris greus entre la xarxa pública i la privada, entre el nord i el sud del País [...] i amb pronunciades caigudes a cada pas d'etapa formativa. [...] No ha garantit que els mitjans de comunicació públics siguen en valencià. [...] Per no fer, ni tan sols ha fet que el valencià siga la llengua normal d'ús de l'Administració de la Generalitat. I si això és així en àrees més o menys regulades o abordades per la LUEV, no cal dir res del panorama inhòspit en l'àmbit social i econòmic, en les noves tecnologies o en l'oci, on la llei no preveu més que un foment vague i inconcret.

Per tot plegat, els autors proposen derogar la LUEV i promulgar una nova llei d'igualtat lingüística ara que encara hi ha una majoria social favorable a augmentar l'ús del valencià —tot i que en retrocés: el 1992 era d'un 65% enfront d'un 3% que hi era contrari, mentre que el 2015 el primer grup s'havia reduït al 43% i el segon havia augmentat fins a l'11%. Aquesta llei, que s'emmiralla en la Llei 1/1998, de política lingüística de Catalunya, pel que fa a les actuacions i en la Llei 23/2018, d'igualtat de les persones LGTBI, pel que fa a les infraccions i sancions, vol ser una llei possibilista —no maximalista—, amb una denominació gens triada a l'atzar, que contingui una càrrega semàntica positiva, difícilment manipulable i «clara, de comprensió immediata i associada a un valor democràtic bàsic com és la igualtat». Per als autors, aquesta llei «expressa un objectiu que desemmascara com a supremacista qualsevol persona que

s'hi opose» i permet objectivar fàcilment si s'han assolit o no els resultats perseguits. L'interès dels autors per defensar la igualtat —renunciant a conceptes molt més establerts, com el de normalització— en un context en què les qüestions lingüístiques sovint han aixecat passions abrandades és una mostra de pragmatisme que, tanmateix, no sembla que els detractors de la llengua hagin de saber apreciar, especialment si mai arriben a llegir-se l'articulat concret de la nova norma. Vegem per què.

D'entrada, els autors parteixen del convenciment que, com diu Baztarrika (2019: 100), «només afavorint l'ús de la llengua desafavorida és possible avançar cap a la igualtat», de manera que inclouen en l'articulat de la llei algunes mesures que podríem anomenar —per bé que els autors opten per obviar sistemàticament aquesta denominació— de «discriminació positiva». Un exemple clar és la seva proposta que el valencià passi a ser la llengua vehicular de tot l'ensenyament preuniversitari que rebi fons públics a la zona valencianoparlant. Davant d'una llei del plurilingüisme que «no és en absolut la llei que actualment necessita el País Valencià» —perquè no pretén fer del valencià la llengua vehicular de l'ensenyament, estableix que siguin els centres els que determinin els percentatges d'ús de les tres llengües de la docència i no deroga cap de les exempcions previstes a la LUEV per a la zona castellanoparlant—, Alfons i Francesc Esteve es proposen derogar-la i avançar cap a un model que garanteixi la capacitació lingüística de la població de la zona de predomini lingüístic castellà, amb l'objectiu d'evitar que el desconeixement del valencià per aquest sector de la població sigui un fre a la normalització social de la llengua en el conjunt del país. Els autors, conscients que aquest punt ha estat històricament conflictiu, argumenten tanmateix que no es pot continuar equiparant zonificació amb exempció lingüística i proposen, basant-se en el que anomenen un «principi reequilibrador i valencianitzador», que a la zona castellanoparlant es garanteixi que «tot l'estudiantat curse l'assignatura de valencià i de manera progressiva un mínim de matèries en valencià».

En l'àmbit de la funció pública, la nova llei es fixa com a objectiu que el valencià esdevingui la llengua d'ús normal a la Generalitat, les diputacions i els ajuntaments, objectiu que només es pot assolir, a parer dels autors, si tot el personal que hi treballa té un coneixement adequat de la llengua catalana. Per això proposa dues vies: incorporar el requisit lingüístic a la nova llei de funció pública que es troba encallada des de l'última legislatura —tal com van reclamar en un gran acord de país bona part de la societat civil, els sindicats i les universitats l'any 2016— i emprendre un pla de xoc de formació obligatòria que permeti acreditar tot el personal en plantilla en un termini de tres anys. A més, amb l'objectiu de revertir la creença que el valencià és un mer requisit administratiu que s'ha de presentar per accedir a determinats llocs de treball, els autors proposen que totes les oposicions es duguin a terme en valencià,

per tal que la competència lingüística no s'hagi d'acreditar només amb un document, sinó exercint-la durant el procés d'oposició. Finalment, argumenten que la llei d'igualtat lingüística i la reglamentació que se'n derivi haurien de servir per avançar en la normalització d'àmbits poc fressats per la LUEV, com els de la cultura, els mitjans de comunicació, la salut, les relacions laborals, el consum, l'esport, l'atenció als nouvinguts, els registres, fedataris i documents públics, la toponímia, l'onomàstica i la cooperació amb la resta de la comunitat lingüística, entesa com l'espai preferent de comunicació i d'actuació socioeconòmica de la Generalitat Valenciana.

El llibre *Igualtat lingüística. Capgirar el desús i la subordinació* és un treball de lectura ràpida, entenedor i que persegueix un objectiu diàfan: situar sense més dilacions el principi d'igualtat lingüística al centre del debat polític per tal d'assolir-la en el menor temps possible. Per fer-ho, els autors es proposen d'impulsar una llei similar a la llei de política lingüística de Catalunya, però assuaujant-ne la terminologia i introduint-hi algunes millores, entre les quals destaca la creació d'una Comissió de Seguiment de la Igualtat Lingüística, un òrgan desvinculat del govern —format per membres proposats per les universitats públiques valencianes— que hauria de vetllar pel compliment dels objectius fixats en matèria de política lingüística i que s'hauria de renovar al marge de les legislatures polítiques. Aquesta obsessió per desvincular la política lingüística de la conjuntura política —que tan sovint n'ha fet una arma llancívola— és un dels principis més interessants de la proposta.

D'altra banda, els autors també opten per superar el que consideren una de les principals rèmores de la LUEV, i és que «no introdueix quasi mai cap manament imperatiu i la gran majoria d'articles es refereixen sempre a “promoure”, “fomentar”, “impulsar”, etc. És a dir, accions inconcretas que, [...] si s'incompleixen, no tenen cap conseqüència jurídica». Amb l'objectiu de garantir el compliment de la llei, els autors incorporen un títol que recull específicament les infraccions i sancions previstes per vulnerar els drets lingüístics dels ciutadans. Sorprenentment, però, l'excés de zel dels autors per evitar atiar el conflicte en el moment de la recepció de l'obra sembla haver-los empès a no comentar aquest títol en el cos del llibre. Un fet que sobta, perquè la introducció de procediments sancionadors és una novetat respecte de la LUEV i perquè la nova llei incorpora alguna previsió més que discutible, com el fet de considerar com a infracció lleu els insults per raó de llengua a les xarxes socials.

Amb aquesta obra —val a dir-ho, a voltes potser excessivament redundant— els germans Esteve fan un acte de generositat que cal agrair-los, perquè posen a disposició de la societat valenciana dos documents que podrien marcar un abans i un després en el procés de normalització social de la llengua catalana al País Valencià. El temps dirà si els valencians, avui malauradament immersos en un procés de substitució lingüística

que no s'atura, estan preparats per imprimir una sotragada d'aquestes dimensions a una política lingüística que, ara per ara, ha donat uns resultats més aviat magres. Ara que la conjuntura política és favorable, tot just encetada la segona legislatura del Botànic, sembla una ocasió immillorable per posar els polítics davant del mirall i reclamar-los una política més valenta a favor de la llengua. Reivindicar l'assumpció d'aquesta llei com una política de país podria ser un bon començament. Altrament, d'aquí a deu anys la diagnosi de Pradilla que encapçalava aquestes ratlles continuarà sent vàlida, però s'hauran perdut pel camí uns quants milers més de parlants que podrien tenyir definitivament de negre el futur de la llengua al País Valencià.

ESTEVE VALLS
Universitat Internacional de Catalunya
evalls@uic.cat
ORCID 0000-0002-6769-388X

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BAZTARRIKA, P. (2019) «El euskera: un caso de revitalización», dins Javier Giralte i Francho Nagore (ed.), *La normalización social de las lenguas minoritarias. Experiencias y procedimientos para la salvaguarda de un patrimonio inmaterial*, Saragossa, Publicaciones de la Universidad de Zaragoza, p. 83-146.
- PRADILLA, M. À. (2008) «Vint-i-cinc anys de Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. Un futur incert per a la llengua», dins *La tribu valenciana. Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística*, Benicarló, Onada, p. 83-120.